

Niet langer tussen wal en schip:

Een opmaat naar passende loopbruggen
voor dubbel bijzondere leerlingen

Voorwoord

In deze brochure worden de belangrijkste inzichten en praktische handvatten gedeeld die voortkomen uit het onderzoeksproject “Tussen wal en schip: De speciale onderwijsbehoeften van dubbel bijzondere leerlingen”. Daarmee hopen wij bij te dragen aan ontwikkelingen die er voor zorgen dat leerlingen niet langer meer tussen wal en schip hoeven te vallen.

Het onderzoeksproject is uitgevoerd door onderzoekers van de Radboud Universiteit in Nijmegen en de Rijksuniversiteit Groningen, in samenwerking met onderwijsprofessionals van **Maupertuus**, **Eenbes basisonderwijs**, **WereldKidz**, **Eckartcollege** en **RSV PVO Eindhoven en Kempenland**. We bundelden onze krachten door kennis uit de praktijk en wetenschap te delen, met als doel op een onderbouwde manier tot passend onderwijs voor dubbel bijzondere leerlingen te komen.

Wij hopen dat de informatie in deze brochure je mag inspireren en bovenal bijdraagt aan het openen van het gesprek rondom het tegemoetkomen aan de behoeften van (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen.

De consortiumpartners,

Marielle Wittelings, Cindy Paans, Carolien Knoop-van Campen, Evelyn Kroesbergen, Lianne Hoogeveen, Alexander Minnaert, Else Beckmann, Angela de Wit, Kimmy de Veth-Verbunt, Mariët de Gooijer, Eva Mainhard, Jantine van der Lecq, Esther Oerlemans, Ben Franssen

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (projectnummer: 40.5.19630.027).

Uitgave: oktober 2023.

Leeswijzer

Deze brochure is geschreven voor iedereen die ontwikkelingen mogelijk wil maken om het herkennen van en afstemmen op de behoeften van (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen te verbeteren. De brochure is daarbij specifiek gericht op die professionals die hier binnen hun organisatie al mee bezig zijn, of hier graag stappen in willen zetten. De brochure is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

1. Samenvatting

Een snel overzicht van de belangrijkste inzichten in deze brochure.

2. (Vermoedelijk) Dubbel bijzonder

Meer uitleg over wat we bedoelen met (vermoedelijk) dubbel bijzonder.

3. Het onderzoeksproject

Een korte uitleg over het onderzoeksproject en de fasen die zijn doorlopen.

4. Componenten om (verder) te ontwikkelen

Een uitgebreide uitleg over welke componenten een ingang bieden tot (verdere) ontwikkelingen.

5. Ontwikkelingen (verder) stimuleren

Een korte uitleg over waar je rekening mee kunt houden bij het (verder) stimuleren van ontwikkelingen binnen jouw organisatie.

6. Aan de slag

Een checklist en vragenformulier die ondersteuning bieden bij het concreter uitwerken van ontwikkelingen binnen jouw organisatie.

Samenvatting

Sommige leerlingen laten naast hun hoge cognitieve capaciteiten (talenten) ook kenmerken zien van een leer-, ontwikkelings- en/of gedragsprobleem (uitdagingen). Doorgaans noemen we deze leerlingen **(vermoedelijk) dubbel bijzonder**². Door de grote verschillen tussen (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen kunnen we niet spreken van dé dubbel bijzondere leerling. Daarnaast blijkt dat we doorgaans niet uit kunnen gaan van de stereotype beelden die we van de talenten en de uitdagingen hebben. Daardoor worden de talenten en uitdagingen bij deze leerlingen vaak niet, of pas op relatief late leeftijd herkend. Daarom is onder andere meer professionalisering nodig over de manier waarop talenten en uitdagingen samengaan.

Het in deze brochure omschreven onderzoeksproject, genaamd "Tussen wal en schip", heeft zich de afgelopen drie jaar gericht op **het vergroten van inzichten in het herkennen van en afstemmen op de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften** van (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen.

Voor goede herkenning van en ondersteuning aan dubbel bijzondere leerlingen blijken vijf componenten belangrijk te zijn. De volgende componenten kunnen hiervoor (verder) worden ontwikkeld:

1. Expertisevergroting & Kennisdeling,
2. Verbetering Signalering,
3. Passend Onderwijsaanbod,
4. Evaluatie & Aanpassing,
5. Procesbegeleiding.

Bij het stimuleren van (verdere) ontwikkelingen rondom deze componenten zijn niet alleen helpende, maar ook belemmerende factoren te onderscheiden. Denk bijvoorbeeld aan de hoge werkdruk en stress binnen het onderwijs als belemmerende factor, of het gebruik maken van de reeds aanwezige kennis en expertise als helpende factor. Met het delen van alle inzichten in deze brochure hopen wij bij te dragen aan ontwikkelingen die er voor zorgen dat leerlingen niet langer meer tussen wal en schip hoeven te vallen.

Het onderzoeksproject

Zowel in de wetenschap als in de praktijk is er behoefte aan **meer inzichten** in het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen, het afstemmen op hun onderwijs- en ondersteunings-behoefte en het daarop aanpassen van het onderwijsaanbod. Het onderzoeksproject genaamd "Tussen wal en schip" heeft in de afgelopen drie jaar geprobeerd hieraan bij te dragen. Het onderzoek bestond uit drie fasen.

Fase 1:

Stand van zaken

Door middel van vragenlijsten, interviews en dossieranalyses hebben wij de huidige stand van zaken in kaart gebracht rondom het herkennen van, afstemmen op en aanpassen van het onderwijsaanbod binnen de deelnemende organisaties.

Fase 2:

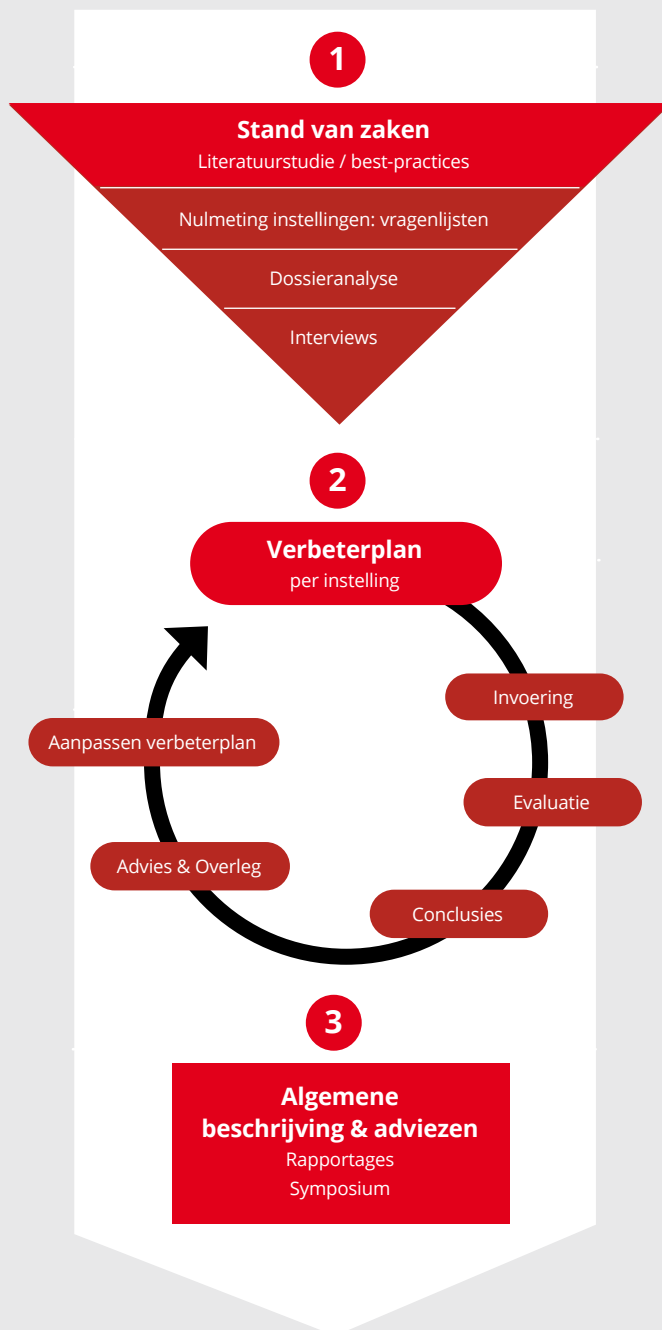
Ontwikkelpannen

Aan de hand van deze resultaten formuleerden wij een vijftal componenten waar op ingezet kon worden bij het vormgeven van verdere ontwikkelingen. In samenwerking werd voor iedere deelnemende organisatie een ontwikkelplan opgesteld, uitgevoerd en geëvalueerd.

Fase 3:

Algemene beschrijvingen en adviezen

Na de evaluatie bepaalden de deelnemende organisaties hun toekomstplannen en in deze brochure delen wij de algemene inzichten* die we hieruit hebben opgedaan.

** In het onderzoek werden de uitgevoerde plannen geëvalueerd. Het meten van de effectiviteit van specifieke tools, zoals screeningsinstrumenten e.d., lag niet in de scope van het huidige onderzoek, waardoor hier ook geen specifieke uitspraken over gedaan kunnen worden.*

(Vermoedelijk) Dubbel bijzonder

Leren en jezelf ontwikkelen is voor begaafde leerlingen niet altijd vanzelfsprekend. Sommige leerlingen laten naast hun hoge cognitieve capaciteiten namelijk ook kenmerken zien van een leer-, ontwikkelings- en/of gedragsprobleem. In deze brochure gebruiken we hier respectievelijk de termen talenten en uitdagingen¹ voor. Doorgaans noemen we deze leerlingen **(vermoedelijk) dubbel bijzonder**².

Hoewel het om verschillende redenen handig kan zijn om de term dubbel bijzonder te hanteren, zowel voor de praktijk als in onderzoek, is het ook belangrijk om te realiseren dat **men niet kan spreken van één dubbel bijzondere leerling**. Een leerling met bijvoorbeeld talenten en kenmerken van dyslexie heeft namelijk andere kenmerken en behoeften dan een leerling met talenten en kenmerken van autisme. Zelfs twee leerlingen die allebei beschikken over talenten en daarnaast kenmerken van bijvoorbeeld autisme vertonen, kunnen verschillen in hun onderwijs- en ondersteuningsbehoeften. Meer nog, éénzelfde leerling met talenten en kenmerken van dyslexie heeft hoogstwaarschijnlijk andere behoeften voor Nederlands dan voor wiskunde. Behoeften die bovendien veranderen gedurende de ontwikkeling.

Uit het in deze brochure beschreven onderzoek³ bleek dat de uitdagingen die (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen lieten zien, zich niet altijd op dezelfde manier uitten zoals we dat doorgaans kennen. Niet alle 'typische' kenmerken van de uitdagingen werden bij deze leerlingen gezien. Denk bijvoorbeeld aan het wel herkennen van moeite met het aangaan, onderhouden en begrijpen van relaties, maar het niet herkennen van stereotype en herhalende bewegingen of spraak, beide kenmerken van Autisme. Dit lijkt overigens niet alleen het geval te zijn voor de specifieke kenmerken van een uitdaging, maar ook voor

andere cognitieve, schoolse, gedragsmatige én sociaal-emotionele factoren. Zo zagen wij in een recente literatuurstudie⁴ dat dubbel bijzondere leerlingen in een aantal gevallen andere scores lieten zien op deze factoren ten opzichte van leerlingen waar enkel de talenten, uitdagingen óf geen van beiden was vastgesteld. **Kortom, we kunnen bij deze leerlingen niet uitgaan van de stereotype beelden die we doorgaans van talenten en van uitdagingen hebben.**

Dit maakt het herkennen van en afstemmen op de behoeften van dubbel bijzondere leerlingen niet altijd gemakkelijk voor professionals. De talenten en de uitdagingen bij dubbel bijzondere leerlingen worden dan ook vaak niet, of pas op relatief late leeftijd herkend⁵. Aan de basis van het herkennen van talenten en uitdagingen ligt het bewustzijn van en kennis over talenten, over uitdagingen en bovenal over hoe deze met elkaar samengaan. Dit benadrukt het belang van **meer kennis en professionalisering op het gebied van dubbel bijzonderheid**.

Meer kennis en professionalisering draagt niet alleen bij aan het herkennen, maar ook aan het afstemmen op de behoeften van dubbel bijzondere leerlingen. In het huidige onderzoeksproject zagen wij dat een officiële vaststelling van de talenten en uitdagingen in sommige gevallen mogelijkheden bood (bijvoorbeeld als toeleiding naar onderwijsvoorzieningen), maar dat het niet in alle gevallen nodig bleek om tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van de leerling. Een ruime blik van de professional is dus van belang, waarbij **verder wordt gekeken dan de stereotype beelden** en uit wordt gegaan van de **behoeften** én de **sterke kanten** van de leerling.

Om tegemoet te kunnen komen aan de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van dubbel bijzondere

leerlingen, benadrukken onderzoekers het belang van maatwerk. Drie elementen worden hierin herhaaldelijk genoemd:

- Het **herkennen** van het individuele profiel.
- Het **onderzoeken** van mogelijke passende onderwijs- of ondersteuningsaanpassingen of interventies.
- Het **afstemmen** van de gekozen aanpassingen of interventies bij het profiel van de leerling.

Bij het **herkennen** van het individuele profiel draait het om het herkennen van de talenten en uitdagingen van de leerling^{1,6,7,8}. Dus welke sterke kanten heeft de leerling, hoe kunnen we deze verder tot ontwikkeling laten komen en waarbij kan de leerling (extra) ondersteuning gebruiken? Vragen die we ons bij alle leerlingen mogen stellen.

Een volgende stap is het **onderzoeken van mogelijke onderwijs- of ondersteuningsaanpassingen of interventies**. Het is daarbij van belang dat aanpassingen zowel tegemoet komen aan de talenten, alsook ondersteuning bieden bij de uitdagingen van de specifieke leerling⁹. Er wordt aanbevolen om zo veel mogelijk gebruik te

maken van wetenschappelijk onderbouwde of gevalideerde aanpassingen of interventies^{9,10}. Denk voor talenten bijvoorbeeld aan verrijken^{11,12} versnellen¹³, deel- en voltijdsprogramma's¹⁴, bij uitdagingen aan de interventies in de Databank Effectieve Jeugdinterventies¹⁵ of aan onderwijsvoorzieningen specifiek voor dubbel bijzondere leerlingen¹⁶.

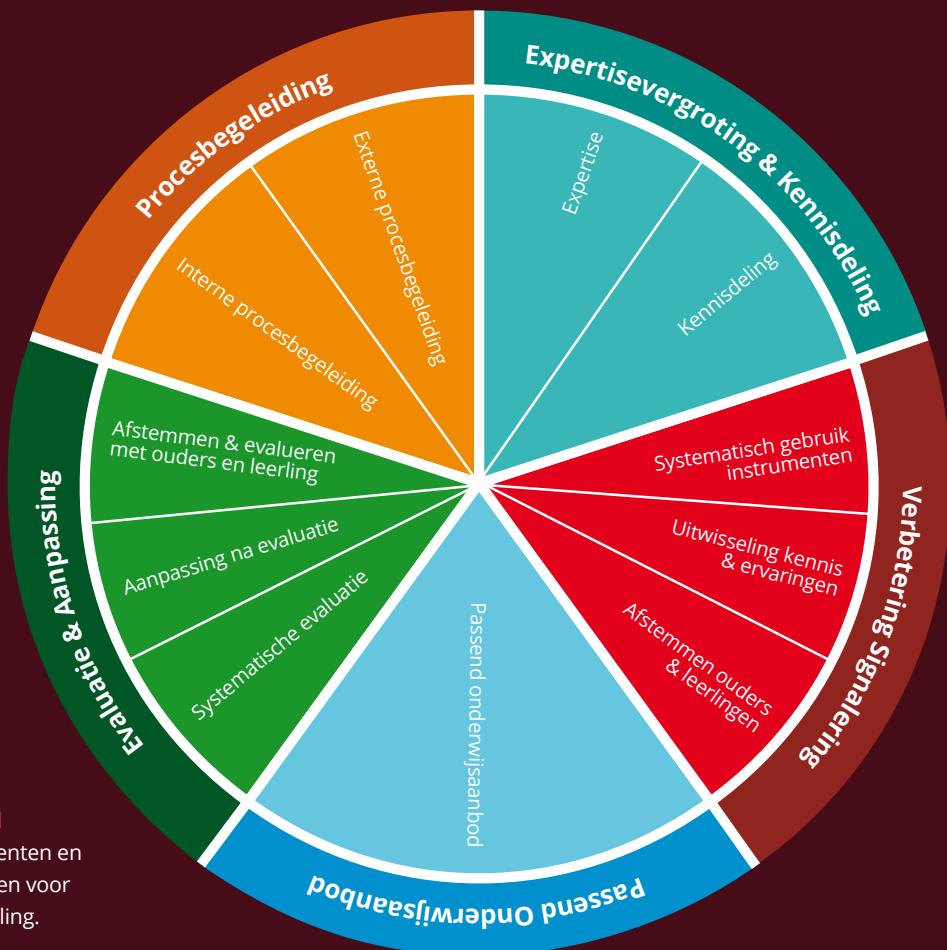
Tot slot, is het van belang dat de gekozen onderwijs- of ondersteuningsaanpassingen vervolgens worden **afgestemd** op basis van het individuele profiel, dus dat er rekening wordt gehouden met de specifieke talenten en uitdagingen van de leerling^{9,17}.

Het kijken naar én afstemmen op het individuele profiel, en daarmee het bieden van maatwerk, hoeft voor dubbel bijzondere leerlingen niet altijd anders te zijn dan voor andere leerlingen. Het is alleen extra belangrijk om met het gehele profiel van deze leerlingen rekening te houden. Op die manier kan een eenzijdige aanpak én bijbehorende frustratie worden voorkomen en kan **recht worden gedaan aan het potentieel van de leerling**.

Componenten om (verder) te ontwikkelen

Componenten en segmenten voor ontwikkeling

Voor een goede herkenning van en ondersteuning aan dubbel bijzondere leerlingen blijken vijf componenten belangrijk te zijn. Deze componenten kunnen op hun beurt opgedeeld worden in een aantal segmenten, zie **Figuur 1**. Onderstaand lees je een uitgebreide toelichting per component en segment, geven we concrete tips en delen we een aantal best-practices van de, aan dit onderzoek deelnemende, organisaties.

Figuur 1
Componenten en
segmenten voor
ontwikkeling.

Component 1:

Expertisevergroting & Kennisdeling

Meer kennis en expertise liggen aan de basis van alle ontwikkelingen op het gebied van herkenning van, afstemming op en aanpassing aan de behoeften van dubbel bijzondere leerlingen. Over het algemeen kun je daarbij denken aan meer algemene kennis over de signalering van talenten en uitdagingen, een bredere kijk op diagnostiek en meer kennis over werkzame onderwijsaanpassingen en ondersteuningsmogelijkheden.

Expertisevergroting

Om expertise binnen jouw organisatie te vergroten kan je denken aan de volgende mogelijkheden: Het voorzien van **specifieke (na)scholing** over dubbel bijzondere leerlingen, aan professionals in de organisatie zoals een HB-expert en/of orthopedagoog. Deze professional wordt daarmee het aanspreekpunt voor andere professionals, ouders en leerlingen in de school. Dit is dus een expert die uiteindelijk niet alleen kennis heeft over talenten (zoals een hoogbegaafdheid (HB)-expert), en uitdagingen (zoals een orthopedagoog), maar juist over de combinatie van talenten én uitdagingen en welke invloed deze op elkaar hebben. Daarnaast kan er ook gedacht worden aan het faciliteren van **multidisciplinaire teams**, waarin professionals uit verschillende expertisegebieden samenwerken (zoals orthopedagogen, onderwijswetenschappers, schoolpsychologen, HB-experts). Een multidisciplinair team kan overstijgend meedenken met concrete vragen van een leerling of professional, maar ook bij het opzetten van kennisdeling in de organisatie. Dit kan niet alleen bevorderlijk zijn voor dubbel bijzondere leerlingen, maar ook voor andere leerlingen. Een multidisciplinaire team kan vanuit een samenwerkingsverband worden opgezet. **Specifieke nascholing** van en **bijscholing** door deze experts is in het kader van expertisevergroting én kennisdeling van blijvend belang.

Kennisdeling

Bij kennisdeling kan een onderscheid gemaakt worden op basis van de voorkennis van de professionals over dubbel bijzondere leerlingen. Om meer algemene kennis over dubbel bijzondere leerlingen onder een bredere groep te vergroten, kan je denken aan **bijscholing** en **studiedagen**, bijvoorbeeld door een HB-expert en/of orthopedagoog met meer kennis over dubbel bijzonderheid, voor een grotere groep professionals, zoals leraren, orthopedagogen, (school)psychologen, zorgcoördinatoren en/of intern begeleiders (IB'ers). Alle schriftelijke kennis en informatie die jouw organisatie al heeft verzameld kan je centraal opslaan en beschikbaar stellen via een **gedeeld platform**. Om kennisdeling over specifieke vragen zoals die in de dagelijkse gang van zaken langskomen mogelijk te maken, kunnen de HB-expert en/of orthopedagoog met meer kennis over dubbel bijzonderheid en/of een multidisciplinair team een belangrijke rol spelen in het actief meedenken met vragen van collega's. Voor professionals die al meer ervaring hebben met dubbel bijzondere leerlingen kan het van belang zijn om een stevig **kennisnetwerk** binnen de eigen organisatie en daarbuiten (regionaal of nationaal) op te zetten. Op deze manier kunnen professionals gestimuleerd worden om hun kennis, ervaringen (intervisie) en best-practices met elkaar te delen en hier nieuwe inzichten over op te doen.

Tips: Expertisevergroting & Kennisdeling

• **Nascholing.** Maak als onderwijsorganisatie tijd en financiële middelen vrij voor het nascholen van professionals (bijvoorbeeld een HB-expert en/of orthopedagoog) die meer kennis willen opdoen over dubbel bijzondere leerlingen.

• **Bijscholing.** Vraag een HB-expert en/of orthopedagoog met meer kennis over dubbel bijzonderheid of nodig een expert op het gebied van dubbel bijzonderheid uit voor kennisdeling tijdens een volgende studiedag, kenniskring of informatiemiddag.

• **Deel.** Deel alle materialen en andere wetenschappelijk gefundeerde informatie over dubbel bijzonderheid, maar ook hoogbegaafdheid en (speciale) onderwijsbehoeften, via een gedeeld platform (zoals een medewerkersportal) waar professionals in de organisatie toegang toe hebben.

• **Stel samen.** Stel een multidisciplinair team samen met professionals uit verschillende expertisegebieden (zowel talenten als uitdagingen). Bijvoorbeeld: In Vlaanderen hebben deze multidisciplinaire teams de vorm van een Centrum voor Leerlingbegeleiding (**CLB**), waar begeleiding en ondersteuning aan leerlingen wordt aangeboden. Bij iedere school is een CLB betrokken, waarbij het CLB onafhankelijk van de school werkt.

• **Zet op.** Zet een stevig regionaal of nationaal kennisnetwerk op met de professionals die reeds kennis en expertise hebben, dit kan zowel binnen als buiten het bestuur of samenwerkingsverband.

Uitgelicht

Best practice 1.

Trainingen hoogbegaafdheid

Op het **Eckartcollege** (voortgezet onderwijs) maakt het delen van kennis over hoogbegaafdheid standaard onderdeel uit van de training van nieuwe docenten en de mentorentraining. Voor docenten die meer willen weten – in veel gevallen zijn dit docenten die betrokken zijn bij het HB-onderwijs, maar ook ondersteuningscoördinatoren kunnen aansluiten – wordt er een basistraining HB gegeven. Ook dubbel bijzonder vormt een onderdeel van deze training. Voor de meer ervaren docent op het gebied van HB wordt gewerkt aan een verdiepende training, in combinatie met intervisie. De trainingen worden ontwikkeld en gegeven door interne HB-specialisten. Deelname aan HB-trainingen is vrijwillig. Doordat docenten die betrokken zijn bij het HB-onderwijs zich zowel in het MAVO, HAVO als VWO team bevinden, verspreidt de kennis zich als een olievlek door de verschillende niveaus, de onderbouw en de bovenbouw.

Best practice 2. **Orthotheek**

Binnen **Maupertuus** (particulier onderwijs) is het afgelopen jaar geïnvesteerd in het aanvullen,

bundelen en onder de aandacht brengen van beschikbare informatie over dubbel bijzonderheid. Allereerst is er gekeken welke informatie er al in de bestaande orthotheek te vinden was rondom dubbel bijzonderheid. Deze informatie is vervolgens aangevuld met alle andere informatie en materialen die de professionals op school nog hadden liggen en aanvullende informatie van bijvoorbeeld websites, wetenschappelijke artikelen e.d. Tot slot is de orthotheek, de beschikbare informatie en mogelijkheden tot aanvulling, onder de aandacht gebracht onder alle professionals op school.

Best practice 3. **Kenniskring**

Binnen het **RSV-PVO Eindhoven en Kempenland** (voortgezet onderwijs) worden er periodieke kenniskringen georganiseerd voor professionals rondom bepaalde thema's. Het doel van deze kenniskringen is om kennis binnen de scholen uit te wisselen en te delen. Een van de gestarte kenniskringen is gericht op hoogbegaafdheid, waarbij ook is nagedacht hoe de kennis over dubbel bijzondere leerlingen hierin te vertegenwoordigen.

Component 2:

Verbetering Signalering

Structurele signalering van talenten en uitdagingen is voor alle leerlingen van belang. Daarbij speelt niet alleen de signalering op school een belangrijke rol, bijvoorbeeld door leraren, IB'ers en orthopedagogen, maar ook de signalering thuis, door ouders, familie of bekenden.

Systematisch gebruik van instrumenten

Bij structurele signalering kan je denken aan het gebruiken van **bestaande instrumenten** voor het screenen van talenten en uitdagingen, maar ook het **meenemen van gegevens** die vaak al beschikbaar zijn (zoals aanmeldformulieren, dossiergegevens, e.d.). Daarbij is het van belang dat dit proces goed is gestroomlijnd, dus dat de route die hiervoor doorlopen wordt is vastgelegd én passend is bij de school. Het proces stroomlijnen kan bijvoorbeeld door het opmaken van een **groeidocument** of **ontwikkelingsperspectiefplan** voor de leerling (zie uitleg bij 'Uitgeleucht'). Daarnaast is het bij de keuze voor en gebruik van instrumenten van belang om te realiseren dat de talenten en uitdagingen vanuit **verschillende perspectieven** in kaart gebracht dienen te worden (cognitief, sociaal-emotioneel, gedragsmatig, e.d.) en passend zijn bij de leerling populatie op school. Het is belangrijk om als school te onderzoeken aan welke informatie behoefte is en daar vervolgens in samenspraak met bijvoorbeeld de schoolpsycholoog, de orthopedagoog, HB-expert, al dan niet binnen het samenwerkingsverband, de juiste instrumenten bij te vinden.

Uitwisseling van kennis en ervaringen

Vanuit kennisdeling (zie component 1) kan de signalering op school verbeterd worden. Denk daarbij aan het, op een vast moment, uitwisselen van kennis en ervaringen met eerder genoemde **HB-expert en/of orthopedagoog met kennis over dubbel bijzonderheid** of een **multidisciplinair team** binnen de organisatie wanneer er specifieke vermoedens of vragen zijn

rondom de signalering van en afstemming op dubbel bijzondere leerlingen. Het is van belang dat binnen de school of organisatie duidelijk is aangegeven waar professionals met deze vragen terecht kunnen.

Afstemmen met ouders en de leerling

Specifieke talenten en uitdagingen worden veelal laat herkend, wat gevoelens van frustratie en onmacht teweeg kan brengen bij de leerling, ouders, en onderwijsprofessionals. **Goede afstemming met en samenwerking tussen** ouders, de leerling, de school en andere betrokkenen is daarom essentieel. Door ouders in een vroeg stadium **systematisch** bij de signalering te betrekken en hun signalen hierin serieus te nemen, wordt niet alleen de signalering verbeterd, maar ook een betere fundering gelegd voor toekomstige samenwerking. Denk daarbij aan het **open bespreken van observaties, ervaringen en vragen** in aanmeldings-, rapport-, of evaluatiegesprekken. Het is hierin van groot belang om de **leerling centraal te stellen**. Dit betekent niet alleen het kijken naar de talenten en uitdagingen, maar ook naar het algemene welbevinden, schoolse welbevinden, de motivatie, zelfregulatie, coping strategieën, e.d. Dus hoe gaat het met de leerling in het algemeen, hoe gaat het op school, wat drijft de leerling, heeft de leerling grip op gedachten, emoties en gedrag én hoe gaat de leerling om met uitdagingen. Daarbij is het van belang om goed naar de leerling te luisteren en de leerling serieus te nemen. Voor sommige leerlingen betekent dit vooral goed luisteren naar en afstemmen op wat de leerling aangeeft. Sommige leerlingen kunnen namelijk goed aangeven waar ze behoefte aan hebben. Voor andere leerlingen is het belangrijk om hier samen naar op zoek te gaan, dus waar heeft de leerling behoefte aan en hoe kun je dit leren aan te geven. De leraar en ouders spelen een belangrijke rol in het ondersteunen van de leerling in het formuleren van deze behoefte vraag.

Tips: Verbetering Signalering

• **Beleid.** Beleid op het gebied van signalering focust zich, naast het in kaart brengen van de talenten én de uitdagingen, ook op het in kaart brengen van de specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften.

• **Gebruik beschikbare informatie.** Gebruik beschikbare en waar mogelijk zo veel mogelijk wetenschappelijk onderbouwde informatie. Denk daarbij aan wetenschappelijke en praktijkpublicaties waar recente onderzoeksbevindingen worden gedeeld. Maar ook aan meer algemene (NL) of specifieke (ENG) informatie over, of het gebruiken van een overzicht bij, het herkennen van dubbel bijzondere leerlingen.

• **Gebruik bestaande hulpmiddelen.** Gebruik bestaande instrumenten en hulpmiddelen om talenten en uitdagingen te signaleren en in kaart te brengen. Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheid van een gesprekskaart, werkbladen (PO of VO) of andere hulpmiddelen om met de leerling in gesprek te gaan.

• **Diagnostiek.** Bij het in kaart brengen van het individuele profiel middels diagnostisch onderzoek kan de professional gebruik maken van de wetenschappelijk onderbouwde Sterkte en Zwakte Heuristiek⁶.

• **Diagnostiek.** Gebruik relevante en actuele diagnostische informatie wanneer deze al

voorhanden is.

• **Het signaleringsproces stroomlijnen.** Informatie over de leerling kan in een vast groeidoocument of ontwikkelingsperspectiefplan worden opgenomen (zie Uitgelicht). Vaste momenten dienen te worden afgestemd wanneer dit document of plan wordt opgesteld en bijgewerkt (zie 'Uitgelicht' routekaart component 3).

• **Goede samenwerking tussen en afstemming met ouders, de leerling, school en andere betrokkenen.** Luister naar de behoeften en signalen van de leerling, ouders, of andere betrokkenen en neem deze serieus.

Best practice 4.

Het groeidocument (ook wel ontwikkelings- perspectiefplan)

Binnen **Eenbes basisonderwijs** wordt gewerkt met een groeidocument. Dit is een document dat ingevuld wordt door de leerkracht en de IB'er in samenwerking met de Eenbes plus-klasleerkracht, coaches of experts en de Eenbes orthopedagoog. Een en ander is afhankelijk van de onderwijs- ondersteuningsvraag. Dit groeidocument wordt daarom ingevuld voor leerlingen die gebruik maken van een plusklas, maar het groeidocument is voor bijzonder relevant voor dubbel bijzondere leerlingen vanwege het afstemmen met alle betrokkenen.

In dit groeidocument wordt allereerst de beginsituatie in kaart gebracht (deel 1). Dit deel is met name relevant in het kader van signalering. Alle ontwikkelgebieden van de leerling worden in kaart gebracht, waarbij gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare informatie, waaronder onderzoeksverslagen. Er wordt aangegeven of bepaalde informatie juist bevorderend of belemmerend kan zijn en de ondersteuningsbehoeften van de leerling worden in dit document bepaald.

De volgende stappen zijn relevant voor het creëren van een passend onderwijsaanbod en evaluatie en aanpassing (deel 2 – 4). Indien de leerling extra ondersteuning nodig heeft, wordt er een plan van aanpak voor de leerling geschreven (deel 2). Individuele lange- en korte termijn doelen worden in het groeidocument beschreven, concreet gemaakt en uiteindelijk geëvalueerd.

Na de evaluatie van het plan (deel 3), wordt gekeken welke volgende stap(pen) gezet moeten worden. De volgende stappen zijn afhankelijk van het al dan niet behalen van de doelen. Indien de doelen zijn behaald wordt het plan afgerond of voortgezet. Indien de doelen niet zijn behaald worden verdere stappen besproken met een expert/coach, orthopedagoog of het zorgteam. De uitkomsten van deze bespreking worden in kort gespreksverslag genoteerd (deel 4). Op basis van de uitkomsten van het gesprek kan het plan van aanpak worden bijgesteld en opnieuw uitgevoerd, of er wordt met een orthopedagoog afgestemd wat er nog meer nodig is.

Best practice 5.

Kennismakingsgesprekken masterclass

Op het **Eckartcollege** vinden voorafgaand aan de start van het nieuwe schooljaar al kennismakingsgesprekken plaats met alle leerlingen die in de brugklas van de masterclass geplaatst zijn. De leerling komt met ouder(s)/verzorger(s) naar school en heeft een gesprek met – meestal – een docent. Doel van dit gesprek is om vooraf al een beeld te hebben van de talenten en uitdagingen waarmee een leerling start in de brugklas, en om meteen een kort lijntje te hebben met leerling en ouder(s)/verzorger(s). Ouder en leerling hebben de kans om vragen te stellen, zorgen te delen en hoop en verwachtingen uit te spreken. De informatie die uit deze gesprekken voortvloeit wordt door de mentor aan de basisschoolgegevens en eventuele diagnostische gegevens toegevoegd. Op de achtergrond kijkt de schoolpsycholoog mee.

Component 3:

Passend Onderwijsaanbod

Voor dubbel bijzondere leerlingen is het belangrijk dat er enerzijds tegemoet wordt gekomen aan de talenten en dat er anderzijds voldoende ondersteuning wordt geboden bij de uitdagingen. Het gaat hier dus om een **geïntegreerd** aanbod. Dit kan op individueel niveau (binnen de klas), maar ook op groepsniveau. Kennis en expertise (component 1) zijn nodig in het vormgeven van maatwerk en systematische evaluatie en aanpassingen (component 4) zijn nodig om het aanbod passend te houden.

Bij onderwijsaanpassingen op individueel niveau, kan je denken aan de tegemoetkoming aan de talenten door middel van **extra verrijking** op specifieke vakken, **versnellen, verdiepen, verbreden, compacten**, tot aan **plus- en/of topklassen**, of **voltijds HB-onderwijs**. Het blijft daarbij van belang om ook tegemoet te komen aan de (mogelijke) ondersteuningsbehoeften van de leerling m.b.t. de talenten én uitdagingen. Denk bijvoorbeeld aan het doen van specifieke aanpassingen met betrekking tot **dag structuur, het leren leren**, of door **rust** te creëren binnen een (plus)klas. Of denk aan het bieden

van specifieke ondersteuning, zoals het inzetten van **remedial teaching** bij moeite bij het leren, of het aanleren van **zelfregulatievaardigheden** om meer grip te krijgen op het leren. Er moet altijd rekening worden gehouden met het individuele profiel, waarbij de talenten en sterke kanten niet uit het oog verloren mogen worden.

Bij onderwijsaanpassingen op groepsniveau kan je denken aan een **(plus)klas, of een programma of voorziening** voor (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen die in het regulier onderwijs, met afgestemde aanpassingen, niet of onvoldoende tot leren en ontwikkelen komen. Het opzetten van een dergelijke klas, programma of voorziening kan op school worden georganiseerd, maar ook overkoepelend vanuit een bestuur of samenwerkingsverband. De professionals die dit opzetten binnen de organisatie zijn de **kennisdragers** op dit onderwerp en moeten worden gefaciliteerd. Om kennis en expertise te vergroten en te borgen is het delen van kennis en ervaringen met andere experts in het land van belang.

Tips: Passend Onderwijsaanbod

- **Beleid.** Bij de toelating tot speciale voorzieningen ligt de focus op de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling, in plaats van de specifieke kenmerken van de leerling. Door hier flexibel in te zijn voorkom je frustratie en vastlopen bij leerlingen die bij een meer absolute benadering tussen wal en schip vallen.
- **Routekaart.** Maak gebruik van een systematische procedure die professionals binnen de school, het bestuur of samenwerkingsverband ondersteunt in het zetten van passende stappen om tegemoet te komen aan de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling. Zoals een routekaart (zie 'Uitgelicht').
- **Onderzoek.** Onderzoek mogelijk passende onderwijs- of ondersteuningsmogelijkheden om tegemoet te komen aan talenten en aan de uitdagingen binnen de eigen school of het samenwerkingsverband en, indien passender, daarbuiten.
- **Individuele plannen (groeidocument of ontwikkelingsperspectiefplan).** Schrijf individuele plannen met daarin niet alleen de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften, maar ook de concrete onderwijs- en ondersteuningsaanpassingen die daarbij horen.
- **Bespreek.** Bespreek dit plan met de betrokken professionals op school (leraren, orthopedagoog, experts, etc.), ouders, de leerling zelf en indien het geval andere betrokken professionals (bijvoorbeeld een coach of therapeut). Bespreek daarbij ook de verwachtingen van alle betrokkenen en tot hoe ver de mogelijkheden van de school hierin rijken.
- **Realiseer het individuele plan.** Daarbij kunnen, naast de beschikbare mogelijkheden binnen de school, het bestuur of samenwerkingsverband, ook meer [algemene informatie](#) en [tips](#) over de begeleiding aan dubbel bijzondere leerlingen van pas komen.
- **Faciliteer.** Werk regionaal samen om voorzieningen of programma's aan te bieden aan (vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen die hier baad bij zouden hebben (zie 'Uitgelicht').

Uitgelicht

Best practice 6.

De ondersteuningsroute (ook wel routekaart)

Binnen het *Eenbes basisonderwijs* wordt er gewerkt met een ondersteuningsroute. Dit is een [interactieve routekaart die een professional*](#) binnen de organisatie kan doorlopen. De routekaart geeft meer inzicht in alle stappen die een professional kan zetten vanaf de aanmelding van een leerling op school. [Deze interactieve routekaart is er ook in een ouderversie](#).*

Best practice 7.

De Lees/spelling-dojo hoogbegaafdheid

Binnen *WereldKidz* is een tien-weeken programma opgezet voor hoogbegaafde leerlingen met lees- en spellingsproblemen, namelijk lees/spelling-dojo HB. De doelstelling van dit programma is om leerlingen via een top-down aanpak op inhoud en zelfvertrouwen een sprong te laten maken in hun spellingsontwikkeling. Daarbij wordt gebruik gemaakt van het remediërende programma 'Geregeld!'.

Best practice 8.

Good-practices

Binnen het *RSV-PVO Eindhoven en Kempenland* (voortgezet onderwijs) zijn alle 'good-practices' rondom hoogbegaafdheid en dubbel bijzonderheid geïnventariseerd. Middels een vragenlijst werd het aanbod in het samenwerkingsverband in kaart gebracht. Op basis van deze informatie wordt samen met de werkgroep hoogbegaafdheid (die zich kort samengevat bezighoudt met zowel de kennisdeling binnen alle scholen, alsook het nadenken over een aanbod voor leerlingen die in het reguliere onderwijs niet tot leren of ontwikkelen komen), een advies geschreven voor het bestuur van het samenwerkingsverband.

*Copyright 2023, Eenbes basisonderwijs.

Component 4:

Evaluatie & Aanpassing

Het opstellen, uitvoeren en tussentijds evalueren van plannen voor onderwijsaanpassingen en ondersteuning is essentieel om tegemoet te blijven komen aan de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van de leerling.

Systematische evaluatie van plannen

Denk hierbij aan het systematisch evalueren van gemaakte plannen en afspraken over de onderwijs- en ondersteuningsaanpassingen van de leerling. Daarmee onderhoudt je inzicht in de vragen van de leerling, ouders, school en eventuele andere betrokken professionals. Plannen kunnen omschreven zijn in een ontwikkelingsperspectiefplan, of daarbuiten. Belangrijk is in beide gevallen het systematische karakter, waarin

met ouders en de leerling een **gewenst tijdspad** wordt afgestemd voor een volgend **evaluatiemoment**. Daarnaast kan een **monitoringsysteem** gebruikt worden dat door de ouders, leerling en betrokken (onderwijs) professionals kan worden ingevuld.

Aanpassing na evaluatie

Aan de (systematische) evaluatie moeten ook **concrete vervolgacties** worden gekoppeld. Dat wil zeggen dat de plannen en afspraken worden bijgehouden en bijgesteld voor een volgend evaluatiemoment. Een herhaaldelijk proces van plannen en afspraken, evalueren en bijstellen zorgt er voor dat er gezocht blijft worden naar de passende onderwijs- en ondersteuningsaanpassingen.

Afstemmen en evalueren met ouders en leerling

Om evaluatie te optimaliseren is goede communicatie en afstemming met **ouders, leerlingen, betrokken professionals**, eveneens als afstemming op basis van aanwezige of recente gegevens (zoals diagnostisch onderzoek), essentieel. Hierbij zijn van belang: het tonen van **oprechte interesse** in hoe het gaat en wat de leerling bezighoudt, **sensitiviteit en welwillendheid** in de afstemming met de leerling en andere betrokkenen, **openheid** in het bespreken van ieders verwachtingen en het **naleven** van afspraken.

Tips: Evaluatie & Aanpassing

• Gemaakte plannen en afspraken ontwikkelingsperspectiefplan.

Wanneer de gemaakte plannen en afspraken zijn vastgelegd in een ontwikkelingsperspectiefplan, kun je gebruik maken van de binnen de organisatie geldende afspraken rondom evaluatie van de ontwikkelingsperspectiefplannen.

• Andere gemaakte plannen en afspraken.

Indien de plannen en afspraken niet in een ontwikkelingsperspectiefplan zijn geschreven, is het van belang om zelf systematische afspraken rondom evaluatie en aanpassing te maken. Daarvoor kun je gebruik maken van de **beschikbare informatie** over de Plan-Do-Study-Act en bijbehorende hulpmiddelen.

Best practice 9. **Het Ontwikkelings- perspectiefplan**

Bij *Maupertuus* is het afgelopen jaar gewerkt aan een efficiënt werkbaar, uniform bruikbaar en bij de school passend ontwikkelingsperspectiefplan. Concreet hield dit in dat het eerder gebruikte format, in overleg met de schoolpsychologen, werd aangepast. Gezocht werd (nog) naar een manier om het huidige format meer passend te maken voor leerlingen met kenmerken van begaafdheid en dubbel bijzonderheid. De aangepaste versie van dit ontwikkelingsperspectiefplan werd vervolgens onder het team verspreid, waarbij het team ook is meegenomen in hoe

de nieuwe plannen ingevuld kunnen worden. Zo werd de aangepaste versie besproken tijdens de startvergadering en tijdens de rapportvergaderingen.

Best practice 10. **Evaluatie van Lees/ spelling-dojo hoogbegaafdheid**

De effectiviteit van de bij *WereldKidz* ingezette lees/spelling-dojo HB, wordt iedere 10 weken op leerling niveau geëvalueerd. Deze evaluatie vindt plaats in overleg met de IB-leerkracht en leesspecialist. De evaluaties worden digitaal geborgd in het leerlingplan.

Component 5: Procesbegeleiding

Het proces van de eerste signalering tot aan mogelijk diagnostisch onderzoek en het vinden van passend onderwijs en ondersteuning kan voor ouders relatief eenzaam zijn. Daarom kan het voor ouders ondersteunend zijn om (laagdrempelige) begeleiding en/of antwoord op vragen te krijgen. Voor de professional die de ondersteuning biedt is het van belang om een goed overzicht te hebben van de bestaande kennis over talenten, uitdagingen, diagnostiek en onderwijs- en ondersteuningsmogelijkheden (in de regio). De begeleiding van ouders gedurende z'n proces kan mogelijk intern of extern worden vormgegeven.

Interne procesbegeleiding

Bij interne procesbegeleiding kan je denken aan de begeleiding van ouders (en professionals op school) door een **expert** (component 1) binnen de eigen organisatie. Denk hierbij aan de rol die een HB-expert en/of orthopedagoog met meer kennis over dubbel bijzondere leerlingen, of het multidisciplinaire team hierin kan spelen. Indien een dergelijk centraal punt nog niet aanwezig is, zou er gedacht kunnen worden aan het aanstellen van een centraal punt, of aan het bijscholen van de aanwezige professionals, zoals een coach, orthopedagoog en/of HB-expert, op het gebied van procesbegeleiding.

Externe procesbegeleiding

Bij externe procesbegeleiding kan je denken aan het betrekken van een **expertisecentrum** dat onafhankelijk van de school, bestuur of het samenwerkingsverband handelt. Inhoudelijk gaat het hier om een plaats waar ouders in eerste instantie terecht kunnen om nog niet uitgekristalliseerde vragen te stellen, vermoedens of signalen (van verveling, frustratie, gering zelfbeeld, stuurloosheid) te delen, te oriënteren op het aanbod binnen diagnostisch onderzoek alsook de verschillende onderwijs- en ondersteuningsmogelijkheden te bespreken.

Uitgelicht

Best practice 11.

Ouderavond

Het **Eckartcollege** heeft meerdere HB-specialisten in dienst. Een deel van de mentoren van de masterclass is HB-specialist, de anderen hebben een training gevolgd. Twee keer per jaar wordt er per masterclass een speciale ouderavond georganiseerd voor alle ouders van begaafde leerlingen in die klas. Ouders krijgen uitleg over HB-onderwijs, met

thema's zoals: verschillen met de basisschool, leren leren, noodzaak van/mogelijkheden tot maatwerk. Daarnaast kunnen zij vragen stellen aan of zorgen delen met de aanwezige HB-specialist(en) en onderling ervaringen uitwisselen.

Tips: Procesbegeleiding

- **Creëer.** Creëer een centraal punt waar ouders, de leerling en andere betrokken professionals ondersteuning van kunnen ontvangen.
- **Faciliteer.** Faciliteer, indien een centraal punt niet aanwezig is, andere professionals (multidisciplinair team, coach, orthopedagoog en/of HB-expert in de organisatie) in bijscholing op het gebied van procesbegeleiding.
- **Communiceer.** Zorg er voor dat zowel voor professionals, als voor ouders, leerlingen en andere betrokkenen duidelijk is waar ze met eventuele vragen terecht kunnen en of dit binnen of buiten de organisatie valt.
- **Organiseer.** Organiseer een samenwerking met één of meerdere expertisecentra die kunnen ondersteunen bij de begeleiding van ouders, de leerling en andere betrokken professionals.
- **Faciliteer.** Faciliteer de leraar, schoolpsycholoog of orthopedagoog in het bieden van psycho-educatie aan leerlingen met kenmerken van dubbel bijzonderheid. Hierin is mogelijk een rol weggelegd voor de expert(s) en/of kennisdragers rondom dubbel bijzondere leerlingen binnen de organisatie.
- **Faciliteer.** Faciliteer de leraar in het creëren van een leeromgeving waarin er met respect met elkaar wordt omgegaan en er begrip is voor ieders talenten, uitdagingen en behoeften.

Ontwikkelingen (verder) stimuleren

Implementatie

Om (verdere) ontwikkelingen te stimuleren moeten de beschrijvingen bij de componenten omgezet worden naar concrete acties, oftewel implementatie. Er zijn drie niveaus van implementatie: het opschrijven van de plannen, het uitvoeren van de plannen en het kunnen herkennen van veranderingen naar aanleiding van de plannen¹⁸.

Wanneer men (verdere) ontwikkelingen wil implementeren, is het belangrijk om rekening te houden met het feit dat goede implementatie (voorbereidings)tijd kost. Het startpunt ligt bij de wens om veranderingen aan te brengen, het zien van de noodzaak daarvan en het creëren van draagvlak hiervoor. Daarna gaat er tijd zitten in het concreet maken van de doelen en acties die bij de plannen horen. Wanneer deze plannen concreet op papier staan gaat er vervolgens tijd uit naar het op gang brengen van de opgeschreven acties. Denk bijvoorbeeld aan het aanstellen van experts, het organiseren van nascholing en het implementeren van een groeidocument of evaluatieprotocol. Daarnaast zijn er ook altijd factoren die de ontwikkelingen belemmeren, en factoren die juist helpend kunnen zijn om ontwikkelingen (verder) te stimuleren. Al deze factoren dragen bij aan het optimaliseren, verfijnen en perfectioneren van de gemaakte en uit te voeren plannen. Hieronder delen wij een aantal van de belemmerende en helpende factoren die wij in het implementatieproces zijn tegengekomen. Dit is geen uitputtende lijst, maar geeft wel zicht op een aantal factoren waar bij (verdere) ontwikkelingen rekening mee gehouden kan worden.

Belemmerende factoren

- Hoge werkdruk en stress. Abrupte veranderingen en uitval. Algemene negatieve impact door COVID-19.
- (Bovenschools) beleid waarin er niet genoeg tijd, ruimte en/of middelen beschikbaar zijn voor ontwikkeling in eerdergenoemde componenten.
- Het stellen van andere prioriteiten door professionals, al dan niet door een tekort aan betrokkenheid voor de doelgroep.
- Beperkte kennisverspreiding of olie-vlekwerking van de beschikbare kennis.
- Het niet spreken van dezelfde taal wanneer het gaat over dubbel bijzondere leerlingen.

Helpende factoren

- (Bovenschools) beleid waarin er tijd, ruimte en/of middelen beschikbaar zijn voor ontwikkeling in eerdergenoemde componenten.
- Aanwezige kennis en expertise rondom hoogbegaafdheid, rondom leer-, ontwikkelings-, en/of gedragsproblemen en dubbel bijzonderheid in de school en/of het netwerk.
- Ervaring in het leveren van maatwerk door het kijken naar individuele profielen en onderwijs- en ondersteuningsbehoeften, zoals omschreven in ontwikkelings-perspectiefplannen, in plaats van classificaties.
- Een kartrekker die andere professionals kan motiveren en betrokkenheid kan creëren voor de doelgroep.

Aan de slag

Nu zelf aan de slag

Hopelijk ben jij na het lezen van de brochure enthousiast geworden om het onderwijs en de ondersteuning voor dubbel bijzondere leerlingen binnen jouw organisatie (verder) te ontwikkelen. Wij willen jou hier graag (verder) mee op weg helpen. Daarom hebben we hiervoor twee handvatten toegevoegd: **een checklist en een vragenformulier**.

Checklist

Met behulp van de checklist kan je in kaart brengen aan welke **componenten** er in jouw organisatie al aandacht wordt besteed en voor welke componenten nog verdere ontwikkelingen mogelijk en/of wenselijk zijn.

Vragenformulier

Heb je bepaald welke componenten jouw organisatie graag (verder) zou willen ontwikkelen? Dan biedt het vragenformulier mogelijkheden bij het uitwerken van een **ontwikkelplan** op maat voor jouw organisatie.

Checklist

Denk bij het invullen van de vragen aan hoe de situatie op dit moment binnen jouw organisatie is voor **(vermoedelijk) dubbel bijzondere leerlingen**. De vragen waar je 'ja' op antwoordt zijn onderdelen van componenten waar jullie als organisatie al mee bezig zijn. De vragen waar je 'nee' op antwoordt wijzen op componenten waar

jouw organisatie nog op (verder) kan ontwikkelen. Belangrijk voor het bepalen van componenten is echter niet alleen deze checklist, maar ook jouw kennis over de organisatie en je professionele oordeel. Vergeet niet dat ontwikkelingen tijd kosten en realistische doelen ook samengaan met keuzes maken en prioriteiten stellen.

Component 1: Expertisevergroting & Kennisdeling

Heb je in het afgelopen jaar te maken gehad met:	Ja	Beetje	Nee							
Na- of bijscholing van een expert buiten de organisatie?										
Na- of bijscholing van een expert binnen de organisatie?										
Het lezen van informatie die binnen de organisatie beschikbaar is?										
Het op afgesproken momenten delen met en/of ontvangen van kennis en expertise met collega's?										
Het in de wandelgangen delen en/of ontvangen van kennis en expertise van collega's?										
Hoe tevreden ben je hierover?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Component 2: Verbetering Signalering

Heb je in het afgelopen jaar te maken gehad met:	Ja	Beetje	Nee
Het gebruik maken van documenten die al bij aanmelding van de leerling bekend waren?			
Het gebruik maken van documenten die na aanmelding van de leerling zijn gedeeld?			
Het gebruik maken van een signaleringslijst of tool?			
Het delen van kennis met collega's over signalering?			
Het betrekken van collega's met kennis en expertise bij de signalering?			
Het afstemmen met ouders bij de signalering?			
Het afstemmen met de leerling bij de signalering?			
Hoe tevreden ben je hierover? 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10			

Component 3: Passend Onderwijsaanbod

Heb je in het afgelopen jaar te maken gehad met:	Ja	Beetje	Nee
Het rekening houden met de cognitieve capaciteiten van de leerling?			
Het rekening houden met mogelijke uitdagingen in het leren, ontwikkelen en/of gedrag van de leerling?			
Het bieden van maatwerk aan de leerling?			
Het inzetten en aanspreken van sterke kanten van de leerling?			
Het verwijzen of gebruik maken van een speciale voorziening(en) voor de leerling?			
Hoe tevreden ben je hierover? 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10			

Component 4: Evaluatie & Aanpassing van de plannen

Heb je in het afgelopen jaar te maken gehad met:	Ja	Beetje	Nee							
Het inplannen van evaluatiemomenten met alle betrokkenen?										
Het mondeling evalueren van gemaakte onderwijs- en ondersteuningsaanpassingen met alle betrokkenen?										
Het schriftelijk evalueren van gemaakte onderwijs- en ondersteuningsaanpassingen met alle betrokkenen?										
Het aanpassen of bijstellen van de plannen naar aanleiding van de evaluatie?										
Het gebruik maken van de meest recente informatie bij de evaluatie, aanpassing en bijstelling van de plannen?										
Hoe tevreden ben je hierover?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

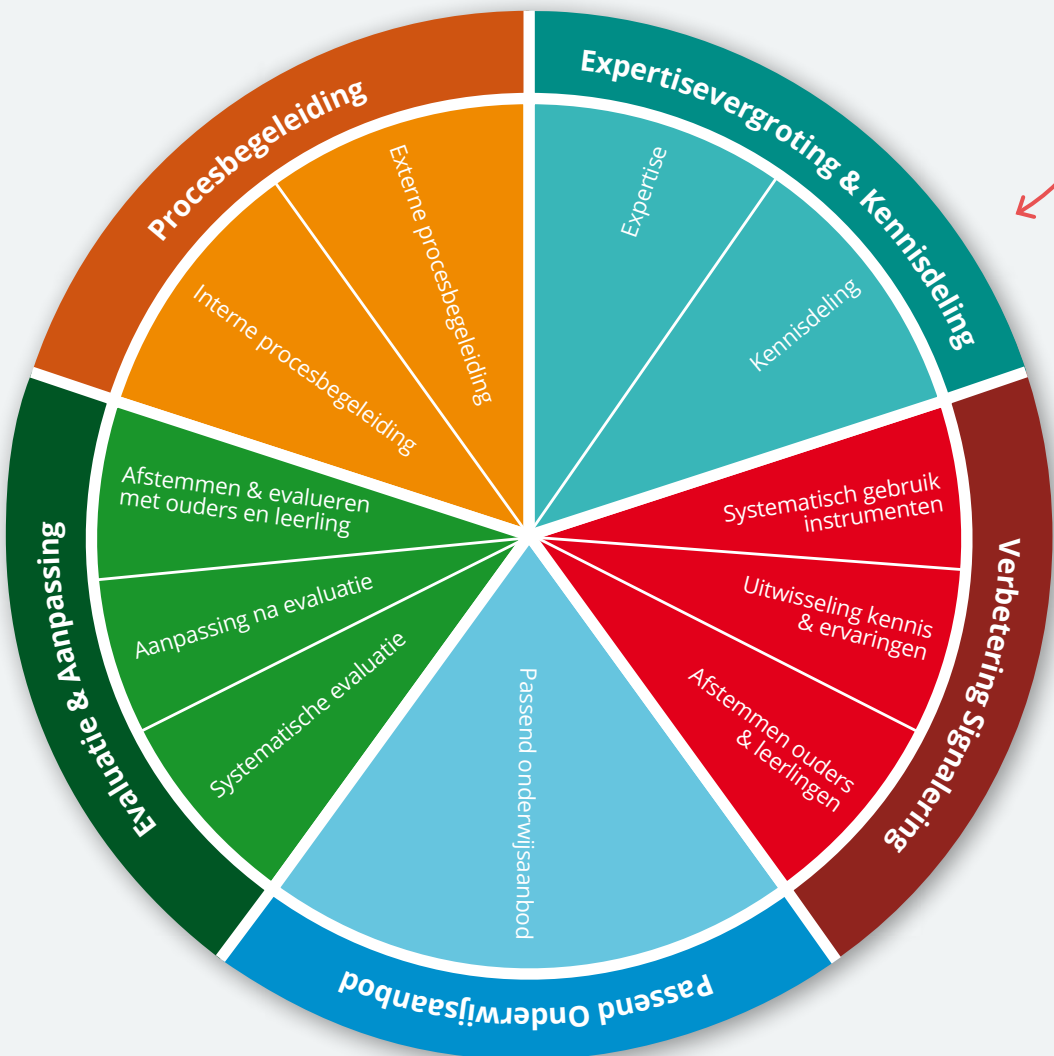
Component 5: Procesbegeleiding

Heb je in het afgelopen jaar te maken gehad met:	Ja	Beetje	Nee
Het door een professional binnen de organisatie bieden van begeleiding?			
Het door een professional buiten de organisatie bieden van begeleiding?			
Hoe tevreden ben je hierover? 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10			

Vragenformulier

Maak met dit vragenformulier een start van een ontwikkelplan op maat voor jouw organisatie. Vergeet niet om gebruik te maken van bestaande ontwikkelingen en de kennis en expertise in jouw organisatie. Maatwerk en afstemming is ook

hierin belangrijk! Probeer jouw ideeën van de gewenste situatie om te zetten naar concrete acties door SMART-doelen te stellen. Zorg dat iedere stap: **Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch** en **Tijdgebonden** is.

1. Kies de componenten waar (verdere) ontwikkeling voor mogelijk is.

2. Hoe ziet de gewenste situatie er volgens jou uit?

Bijvoorbeeld: "Binnen vijf jaar hebben de professionals op school meer kennis en expertise over dubbel bijzonderheid."

3. Welke stappen moeten hiervoor gezet worden?

Bijvoorbeeld: "Stap 1. Een multidisciplinair team met een orthopedagoog en HB-expert met meer kennis over dubbel bijzondere leerlingen wordt aangenomen én geeft bijscholing aan (nieuwe) professionals op school."

4. Wie gaat welke stap uitvoeren?

Bijvoorbeeld: "Stap 1. Het team geeft de bijscholing. Het bestuur faciliteert het multidisciplinaire team door hier tijd en geld voor vrij te maken."

5. Wanneer wil je welke stap afgerond hebben?

Bijvoorbeeld: "Stap 1. Dit is binnen vijf jaar afgerond, dat is eind juni 2028".

6. Welke belemmeringen zie je in het uitvoeren van deze stappen en hoe kun je deze verminderen?

Bijvoorbeeld: "Stap 1. Toevoegen aan werkdruk van professionals op school".

7. Welke helpende factoren zie je in het uitvoeren van deze stappen?

Bijvoorbeeld: "Stap 1. De betrokkenheid van de huidige HB-expert en orthopedagoog voor deze doelgroep".

8. Hoe kun je de beschikbare kennis, expertise en helpende factoren optimaal benutten?

Bijvoorbeeld: "De HB-expert heeft een breed netwerk van mensen die kennis hebben over hoogbegaafdheid én faciliteiten in de regio, de orthopedagoog heeft dit netwerk en deze kennis over de mogelijkheden bij ondersteuningsvragen. Zij weten daardoor welke onderwijs- en ondersteuningsmogelijkheden er in de regio zijn voor dubbel bijzondere leerlingen en kunnen deze informatie doorgeven aan de andere professionals. Dit kan in individuele gesprekken of tijdens het geven van bijscholing aan andere professionals".

9. Hoe ga je tussentijds- en na afloop het uitvoeren van dit plan evalueren?

Bijvoorbeeld: "Concrete afspraken over het doel, de mogelijkheden en verwachtingen van het multidisciplinaire team worden op voorhand gemaakt. Deze worden halverwege het eerste jaar en nadien ieder jaar geëvalueerd met het bestuur van de school".

Referenties

- [1] Reis, S. M., Baum, S. M., & Burke, E. (2014). An operational definition of twice-exceptional learners: Implications and applications. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 217–230.
<https://doi.org/10.1177/0016986214534976>
- [2] Burger-Veltmeijer, A., Kroesbergen, E., Minnaert, A., & Hoogeveen, L. (2018). *Passend onderwijs voor dubbel bijzondere (hoog)begaafde leerlingen: Fabels en feiten over (het voorkomen van) frustratie van talent*. 1–75.
<https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/04/NRO-rapportage-passend-onderwijs.pdf>
- [3] Paans, C., Knoop-van Campen, C., Wittelings, M., Beckmann, E., Hoogeveen, L., Minnaert, A., & Kroesbergen, E. (2023). Dubbel-bijzondere leerlingen. Balanceren tussen talent en uitdaging. *Beter Begeleiden*, 13(2), 12–16.
- [4] Wittelings, M. M., Kroesbergen E. H., Hoogeveen, L., Minnaert, A. E. M. G. (2023). *A systematic review of twice-exceptionality research: What three decades of research tell us (resubmitted)*.
- [5] Barnard-Brak, L., Johnsen, S. K., Pond Hannig, A., & Wei, T. (2015). The Incidence of Potentially Gifted Students Within a Special Education Population. *Roeper Review*, 37(2), 74–83. <https://doi.org/10.1080/02783193.2015.1008661>
- [6] Burger-Veltmeijer, A., & Minnaert, A. (2023). Needs-based assessment of twice-exceptional gifted students: The S&W-Heuristic. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 10(1), 245–263.
<https://doi.org/10.14738/assrj.101.13830>
- [7] Foley-Nicpon, M., & Assouline, S. G. (2015). Counseling considerations for the twice-exceptional client. *Journal of Counseling and Development*, 93, 202–211.
<https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2015.00196.x>
- [8] Foley-Nicpon, M., & Kim, J. Y. C. (2018). Identifying and providing evidence-based services for twice-exceptional students. In S. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children* (pp. 349–362). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-77004-8_20
- [9] Landau, A. D. (2023). Defining twice exceptional learners: A study of self-concept. [Doctoral dissertation]. City University of New York (CUNY).
https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/5154
- [10] Gierczyk, M., & Hornby, G. (2021). Twice-exceptional students: Review of implications for special and inclusive education. *Education Sciences*, 11(2), 85
- [11] Kim, M. (2016). A meta-analysis of the effects of enrichment programs on gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 60(2), 102–116.
<https://doi.org/10.1177/0016986216630607>
- [12] Olenchak, F. R. (1995). Effects of enrichment on gifted/learning-disabled students. *Journal of the Education of the Gifted*, 18(4), 385–399.
<https://doi.org/10.1177/016235329501800403>
- [13] Rogers, K. (2015). The academic, socialization, and psychological effects of acceleration: Research synthesis. In S. G. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplik (Eds.), *A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students* (pp. 19–29). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development.
https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16_meetings/NationEmpowered_Vol2.pdf
- [14] Cash, T. N., & Lin, T. J. (2022). Psychological well-being of intellectually and academically gifted students in self-contained and pull-out gifted programs. *Gifted Child Quarterly*, 66(3), 188–207.
<https://doi.org/10.1177/00169862211032987>
- [15] Nederlands Jeugdinstituut (Nji) (n.d.). *Databank effectieve jeugdinterventies*. <https://www.nji.nl/interventies>
- [16] Baum, S. M., Schader, R. M., & Hébert, T. P. (2014). Through a different lens: Reflecting on a strengths-based, talent-focused approach for twice-exceptional Learners. *Gifted Child Quarterly*, 58(4), 311–327.
<https://doi.org/10.1177/0016986214547632>
- [17] Amran, H. A., & Majid, R. A. (2019). Learning strategies for twice-exceptional students. *International Journal of Special Education*, 33(4), 954–976.
- [18] Fixsen, D.L., Naoom, S.F., Blase, K.A., Friedman, R.M., & Wallace, F. (2005). *Implementation research. A synthesis of the literature*. Tampa, FL: University of South Florida, Louis de la Parte Florida Mental Health Institute, National Implementation Research Network.

rijksuniversiteit
 groningen

Radboud Universiteit

Colofon

Het huidige onderzoeksproject en deze brochure waren niet tot stand gekomen zonder de hulp van anderen. Bij deze een groot woord van dank voor alle betrokkenen!

Consortiumpartners

Radboud Universiteit
Rijksuniversiteit Groningen
RSV PVO Eindhoven Kempenland
Eckartcollege
Maupertuus
WereldKidz
Eenbes
En alle betrokken collega's en
masterscriptiestudenten

Alle participanten

Leerlingen, ouders/verzorgers,
professionals, scholen en organisaties
die bereid waren met ons in gesprek
te gaan

Subsidieverstrekker

Nationaal Regieorgaan
Onderwijsonderzoek
Projectnummer: 40.5.19630.027

Vormgeving

Gloedcommunicatie

Contact

Heb je vragen of opmerkingen naar
aanleiding van deze brochure?
Dan kun je contact opnemen met de
onderzoekers via het mailadres:
tussenwalenschap@bsi.ru.nl

Klik hier of scan de QR code, voor de website van het
'Tussen wal en schip' onderzoeksproject.

**[https://www.ru.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/
tussen-wal-en-schip](https://www.ru.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/tussen-wal-en-schip)**